

DEN KILDEKRITISKE VÆRKTØJSKASSE

Her har du en manual på de vigtigste begreber, som historikerne arbejder ud fra, når de går i kødet på fortiden. Historien og historiefortællinger er afhængig af de øjne, der ser på den, den samtid, som historierne fortælles i, og de spørgsmål, der stilles til fortiden.

Søsætningen af containerskibet EMMA MÆRSK i 2006 vil være udgangspunktet i de følgende eksempler.

Hvad er en kilde?

En kilde er ikke nødvendigvis skriftlig. En kilde kan også være en genstand, som enten er fundet gennem arkæologiske udgravninger eller som indleverede genstande på et museum. En kilde kan både være en stol eller et brev, og kilder kan derfor inddeles i skriftlige og ikke skriftlige kilder. En kilde kan også være et containerskib, om end det er de færreste museer, som ligger inde med så stor en genstand.

Levn og beretninger

En kilde kan både være et levn og en beretning. Alle kilder er som udgangspunkt levn om den historiske periode, de er skabt i. Et containerskib fra 2006 kan fortælle os noget om den periode, hvor den blev til. Hvor stort er det? Hvad er det lavet af, og hvad skal det bruges til? En kilde kan kun bruges som en beretning, når den er menneskeskabt og samtidig rummer en beskrivelse af fortiden. En lov, et brev, en dagbog eller en avis er alle beretninger, hvorimod brugsgenstande som møbler, arbejdsredskaber, tøj og containerskibe alle kun er levn.

Første- og andenhåndsberetning

Betegnelsen en førstehåndsberetning bliver brugt om kilder, som er udarbejdet af den person, som oplevede det skete. En gæst, der var til stede ved stabelafløbningen i 2006 på Odense Stålskibsværft, da EMMA MÆRSK blev søsat, og efterfølgende gik hjem og skrev om begivenheden i sin dagbog, har herved gjort sin dagbog til en førstehåndsberetning om søsætningen af EMMA MÆRSK. Hvis samme gæst samtidig fortæller sin nabo om søsætningen og denne nabo derefter skriver et brev til sin kusine om det, så vil brevet fungere som en andenhåndsberetning. Brevet til kusinen indeholder altså en gengivelse af noget, som brevskriveren ikke selv har set, men har fået fortalt. Historikere kan ofte være i den situation, at der ikke findes førstehåndsberetninger til en historisk situation, men kun andenhåndsberetninger.

Primær og sekundær kilde

Forskellen på en primær kilde og en sekundær kilde ligger i hvornår kilderne er blevet skrevet. Lad os antage, at der udover gæsten til stabelafløbningen også var andre, som skrev om det i deres dagbøger. Forskellen mellem dem og gæsten er, at de ikke var til stede ved søsætningen. Gæsten skrev om det samme aften, de fire andre skrev først om EMMA MÆRSK en uge senere senere i deres dagbøger. Deres beskrivelser handler udover selve stabelafløbningen, også om hvad aviserne skrev om rederiet MÆRSK og de deltagende gæster. Her vil dagbogen skrevet af gæsten, der så containerskibet med egne øjne være den primære kilde, hvorimod de fire andre, der skrev om det en uge senere, vil være sekundære kilder. Årsagen er, at de ikke overværede selve søsætningen, at de først skrev om det en uge senere, samt at de har tilføjet informationer fra andre samtidige øjenvidner – journalisternes beretninger. Skulle det med tiden vise sig, at Hr. Møller, ejeren af rederiet Mærsk, der bestilte containerskibet, selv har skrevet dagbog om stabelafløbet og lader den offentliggøre, så vil hans dagbogstekst være både primærkilde og førstehåndsberetning og trumfe andre kilder, idet vi her har beretningen fra en af dagens hovedpersoner.

Og med Hr. Møller er vi næsten i mål. For selvom vi nu har fat i en beretning fra skibsrederen selv, må hans dagbogstekst stadig underkastes en række spørgsmål: hvordan var dens tilblivelsessituation? Hvad var forfatterens forudsætninger? Hvordan er den historiske kontekst? Hvad er dagbogens tendens, og hvilken troværdighed har en dagbog? Altså, hvilke interesser kunne Hr. Møller have i at skrive om begivenheden i sin dagbog og derefter lade den publicere? Giver han en troværdig gengivelse af, hvad der skete, og er Hr. Møller som køber af EMMA MÆRSK overhovedet troværdig som kilde, når det kommer til en beskrivelse af selve containerskibet?

Fortvivl ej!

Selvom der umiddelbart er mange bolde at holde styr på, så er der ingen grund til panik. Ovenstående er netop skrevet som en hjælp: Du kan gribe en kilde kritisk an på flere måder. Og selv historikere kan være uenige i tolkningen og tilgangen til de historiske levninger og beretninger.

Så kast dig endelig ud i arbejdet med kilderne og anse det som den spændende detektivopgave det kan være. Vær kritisk, vær objektiv og vær altid opmærksom på, hvem der har noget at vinde og tabe i forhold til en given sag. Og glem aldrig: kilderne åbner sig ud fra de spørgsmål, som du stiller til dem.